

Una visió històrica de la premsa comarcal

Jaume Guillamet

Una anàlisi a fons de la realitat present i de les perspectives de futur de la premsa comarcal a Catalunya, difícilment pot ser considerada en una dimensió plena si no podem disposar, com està succeint, del coneixement precís de la seva realitat anterior i la seva significació exacta en la història dels mitjans d'informació.

Heus aquí un gran buit en la historiografia catalana que fins al present no sembla que hagi produït gaire preocupació i que sembla que costarà prou d'omplir, vistos els reduïts esforços d'investigació que hom hi està dedicant.

De fet, la història de la premsa catalana és un capítol que està encara per encetar, llevat d'alguns catàlegs i monografies, entre els quals destaca encara, pel caràcter únic de les seves dimensions, la coneguda «Història de la Premsa Catalana» de Joan Torrent i Rafael Tasis, el valor de la qual resideix en la quantitat abundosa de dades que forneix, per bé que la seva escassa sistematització i els errors i omissions que sovint s'hi escolen fan que qualsevol treball sobre aquestes dades s'hagi d'emprendre amb les reserves necessàries. Mentre no augmenti considerablement el nombre d'estudis locals i de monografies disponibles, la seva consulta continuarà essent imprescindible en tant que és el catàleg més ampli dels publicats fins al present, tant per la globalització de les dades dels anteriors com per la incorporació d'informacions pròpies.

A l'hora d'intentar confegir una primera aproximació a la història de la premsa comarcal a Catalunya ha calgut fer-ho en aquest marc, ac-

ceptant d'entrada aquestes limitacions. Com a conseqüència, ha calgut deixar de banda determinades informacions complementàries, sovint elementals, que haurien permès ajustar les dades de determinades ciutats i comarques, però que, al mateix temps, haurien modificat la unitat de la font documental. Aquest article, de fet, esdevé l'anticipació d'alguns aspectes de la investigació realitzada per a la Fundació Jaume Bofill al llarg del curs passat i del present sota el títol de «La premsa comarcal, un model català de periodisme popular».

Els orígens i el segle XIX

Una anàlisi en profunditat de les dades disponibles sobre la història de la premsa catalana ens permet de constatar, com a primera cosa, que la premsa comarcal és un fet consubstancial a l'aparició i difusió dels mitjans de comunicació escrita a Catalunya. Els primers periòdics regulars es publiquen al Principat i a la resta de la península amb una mica de retard, encara que no gaire ateses les circumstàncies de l'època, en relació amb la resta d'Europa, però sobretot amb Anglaterra i Alemanya.

Així, tant entre els primers fulls precursors, com entre els primers periòdics regulars, en trobem ven aviat de publicats a les comarques catalanes. Les guerres que es produeixen entorn del pas del segle XVIII al segle XIX donen lloc a la publicació de periòdics, en especial a la regió fronterera del nord-est català, a Girona i Figueres. Les autoritats franceses, durant la dominació napoleònica, donen la pauta del valor polític que en el futur, tant des del poder com des de l'oposició, hom donarà al fet de poder disposar de la premsa com a mitjà modern d'informació i propaganda.

Capítol
per
encetar

La premsa comarcal és un fet consubstancial a l'aparició i difusió dels mitjans de comunicació escrita a Catalunya

En arribar els anys trenta, s'havien creat uns models propis de sistemes informatius locals i comarcals

La primera onada important de fulls i periòdics més o menys regulars es registrarà ben entrat el segle XIX i en especial a la segona i tercera dècades de la segona meitat, entorn de la guerra carlina, de la Revolució de 1868 i dels anys revoltats que conduiran a la proclamació de la primera República espanyola. Els estudiosos d'aquest període de la història contemporània registren llistes, sovint abundoses, de títols, molt marcats políticament, però el fet és que no disposem encara de treballs específics sobre aquesta primera època de la premsa catalana, que té per nota predominant el fet de ser escrita en llengua castellana.

La informació més a l'abast correspon a la premsa que es publica i es comença a consolidar i a regularitzar d'ençà del darrer quart del segle XIX fins al final del quart decenni del segle XX. Aquest període i l'anterior configuren la primera gran època de la història de la premsa publicada a Catalunya i, per tant, també de la premsa comarcal, fins al tall absolut que es produeix el 1939.

L'eix de continuïtat que s'havia mantingut fins aleshores, pel damunt de les contingències variables de cada etapa política, restà truncat, i l'any 1939 comença una nova època ben diferenciada. Les transformacions accelerades, no només les de caire polític sinó, sobretot, les que són conseqüència de la veritable revolució tecnològica i industrial dels mitjans d'informació esdevinguda en encetar-se la segona meitat del segle XX, obliguen a considerar aquesta primera gran època, que es tanca el 1939, com una unitat d'estudi plenament caracteritzada.

Els anys 1940 entrem en una nova època, en la qual la consideració i l'estudi de la premsa ha de realitzar-se ja des d'una òptica diferent, partint del fet bàsic que els mitjans escrits d'informació han perdut el paper hegemònic, que havien tingut fins al moment, a favor dels mitjans més moderns i més poderosos pel que fa a la seva capacitat de penetració social, que són la ràdio i la televisió.

Fins l'any 1939 i al llarg de gairebé un segle i mig, després dels primers tempteigs, les comarques catalanes anaren registrant, primer de manera irregular i després amb una intensi-

tat creixent, de manera paral·lela al que anava succeint a Barcelona, la creació d'uns models propis de sistemes informatius locals i comarcals que, en arribar els anys crítics de 1930, havien pervingut a assolir una solidesa profunda.

Els sistemes de comunicacions interiors de Catalunya, poc desenvolupats encara al llarg del segle XIX, per bé que les primeres línies de ferrocarril i, més endavant, els primers vehicles a motor per carretera anunciessin els canvis revolucionaris que s'esdevindrien ben avançat el segle XX, varen permetre una estructura territorial descentralitzada de la premsa naixent. Barcelona exercí plenament la seva capitalitat també pel que fa al desenvolupament de la premsa, tant en la creació de diaris i revistes com en la irradiació de la seva influència arreu de les comarques. Les dificultats de transport per fer arribar puntualment la premsa barcelonina arreu de Catalunya varen permetre que les principals ciutats anessin creant els seus propis periòdics i configurant uns models de premsa propis, l'abast i la varietat dels

La capitalitat barcelonina

GAZETA.

La curiositat dels Impressors de França me ha donat ocaſio de quells imite, perque lo q̄ es bo sempre es imitable: Estas cartas nouas verdaderas per tants títols, estan foliadas y notadas ab letra de quadern, perque los curiosos pugan juntar tots los successos que succeden en Europa, en particular en cada añ, perque axi los historiadors vayan segurs y aduertits; Axi profeguiré, y qui voldrà tenir esta curiositat de volero juntar, y en quadernar podrá y qui no farà los successos assegurats, y impresos ja, enuiats cada femmana de Paris.

De Napolis als 12. de May 1641.

LO Marques de Castell Rodrigo ella encara en Chisia Vna compañía de infanteria Española, que era vinguda de Taranto no auia mol, s'ingué algunas diferencias ab los habitantes de Teledon prop de aquest lloch, es ellada m'itracada: tant, que forçà al Virrey enuiar la compañía del Príncep de Stigliano per castigar los habitantes, los quals se anticiparen a la fuga.

De Roma a 14. de May 1641.

AL 28. del passà: lo Cardenal S. Ooolre confagrà dins la Capella de S. Sixto in Vaticano al señor Vñno Viurno Datario del Papa per Patriarca de Ierusalen, en la qual ceremonia estauan per assistens, los señors Faustó Poli Archebisbe de Asia Majorom de Sa Santedat, y Celso Bisbe de la vila de la Piede Confessor de la Santedat de Urbano VIII. Lo mateix dia lo Bisbe de Ofiabruach arribà a Ill de Alemania. Lo endemà anà a befar: ta ma a la Santedat, y al finaldena partí pera Napolis, de bon a fet designe de tornar en nicie

A preft

El primer periòdic peninsular (1624)

Arrel / La història

Els primers periòdics els comencem a trobar amb el canvi de segle

Girona és la ciutat que ofereix més aviat una incipient activitat periodística

Deu ciutats pioneres

quals anava en relació directa amb el nivell de l'activitat política, econòmica i cultural de cada una.

Ben aviat, Girona, Tarragona, Reus, Vilanova i la Geltrú, Tortosa, Sabadell, Mataró, Terrassa, Manresa i Lleida es varen dotar de mitjans d'informació d'acord amb les seves característiques. Aquestes deu ciutats, a més d'Igualada, Granollers i Vic, que s'hi afegirien més endavant, constitueixen un primer nivell de sistemes informatius complets arreu de Catalunya, a més del de Barcelona.

L'origen de la premsa en algunes d'aquestes i altres ciutats es remunta a finals del segle XIX, i àdhuc en algun cas figuren com a lloc d'impressió dels primers fulls precursors d'allò que més endavant serien els diaris. Aquest és el cas de Tortosa, on fou impresa l'any 1639 la «Còpia de dos cartes escrites per lo doctor Felip Viñas desde Perpiñà en 20 de setembre de 1639, en les quals conta la victòria que han tingut contra lo Exèrcit francès». Escrita també

en català, com aquest full tortosí, i impresa a Perpinyà, que en aquelles dates pertanyia encara a Catalunya, s'havia publicat uns anys abans, el 1624, una «Gazeta», precursora sens dubte de la que el 1641 imprimiria a Barcelona Jaume Romeu i que és considerada com el primer periòdic de la península.

Un segle i escaig més tard, encara en el segle XVIII, trobem publicat simultàniament a Barcelona i a Figueres un setmanari en castellà que duu per títol «Caxón de Sastre Cathalán», de caràcter literari i molt poc lligat a l'actualitat.

Som ja el 1761, trenta-un anys abans de l'aparició del «Diario de Barcelona». Sembla que el 1757 es podria haver publicat una «Gazeta de Tarragona», però aquesta és una de les dades difícils de confirmar entre els precedents de la premsa catalana.

Els primers periòdics comparables de veritat amb els contemporanis els comencem a trobar en el canvi de segle. Torrent i Tasis (HPC.) esmenten la «Gaceta Militar y Política del Principado de Cataluña (1808) a Martorell, la «Gazeta del Corregimiento de Girona» (1810) que, com la seva successora, la «Gazette de Gironne», són periòdics creats per les autoritats franceses durant la dominació napoleònica i que usen el català com una manera de captar-se la simpatia del poble, per bé que n'hi ha d'altres no esmentats per aquests autors, com «El Eco de los Pirineos» (1809) a Figueres i «El Correo de Torroella de Montgrí» (1808) a la vila d'aquest nom del Baix Empordà.

Amb tot, Girona és molt probablement la ciutat que ofereix més aviat una incipient activitat periodística, ja que abans de les dues «gasetes» esmentades s'hi publicà, ja el 1787, «La Gazeta de Girona», almenys fins al 1793, i «El Correo de Gerona» (1795), tampoc no esmentats a la HPC.

Entre les notícies encara per confirmar documentalment, hi ha els possibles diaris publicats per Antoni Brusi a les ciutats de Manresa, Tarragona i Vic, així com a Ciutat de Mallorca, abans de quedar-se el «Diario de Barcelona», al final de la dominació napoleònica.

Hi ha quatre comarques que registren la publicació de periòdics abans del 1850, que són el

Abans de 1850

Num. 352 MARTES 17 DE DICIEMBRE DE 1844 5101

DIARIO DE BARCELONA,

DE AVISOS Y NOTICIAS.

EN ESTA CIUDAD. Suscripcion mensual... 10 rs. en cada numero suelta... 6 cuartos.

FUERA DE ELLA. Cada trimestre franco de portes... Por la diligencia... 6 cuartos. 50 rs.

ANUNCIOS DEL DIA.
San Lazaro Olaso y Confesor y San Franco de Sena Confesor.
CUARENTA HORAS.
Estaa en la iglesia parroquial de San Pablo: se descubre a las siete de la mañana y se reserva a las cinco de la tarde.

AFECCIONES ASTRONOMICAS.

Dia.	Horas.	Term.	Barometro.	Vientos y Altimetro.	Sol.
16	7 mañana	18	122	p. 2 1	10 S. E. cub.
	2 tarde	10	125	3	S. O. cub. lig.
	10 noche	9	122	3	S. E. cub.

Orden de la plaza del 16 de diciembre de 1844.—Servicio para mañana.
Gefe de dia. D. Manuel de Sala. comandante del regimiento caballeria de España.—Parada. Soria y Zaragoza.—Rondas y contrarondas. Constitucion.—Hospital y provisiones. Lusitania.—Teatros. Constitucion.—El sargento mayor. José Maria Rajoy.

BARCELONA.
De los dias de ayer.
El Imparcial. Insiste en el asunto del proyectado establecimiento de la Poda

ESPECTACULOS.

TEATRO
El drama de grande espectáculo en cinco actos. titulado: Los unicornios.—Entrada a cuatro reales. A las seis.

LICEO
Después de una gran agitación se representa el drama nuevo en cinco actos. traducido del francés por D. A. B. titulado: Los muertos van de gira... entusiasmo se bailara por la pareja Bayal... el gran paso noble de Marguerite... se representa el divertido sautois nuevo. Pálida el Torero a la variedad en la noche. dando luz a la farsa con el lindo paso de medio caracter. titulado: L'Abandonné.—Entrada a tres reales. A las seis y media.

TEATRO NUEVO.
La compañía lica-stañana representa la divertida ópera comica en dos actos. titulado: La Fija del Regimiento. musica de Donizetti.

En el darrer quart del segle XIX s'enceta de manera general la catalanització

La consolidació d'una estructura territorial de la premsa catalana arriba amb el canvi de segle

Gironès, l'Alt Empordà, el Tarragonès i el Baix Camp. N'hi ha onze més que en registren al llarg de la segona meitat del segle XIX, que són Baix Empordà, Vallès Oriental, Vallès Occidental, Maresme, Osona, Segrià, Urgell, Barcelonès, Alt Penedès, Garraf i Bages. Tretze comarques més registren fins a un màxim de deu títols cada una al llarg de tot el segle XIX, i són: Baix Ebre, Baix Penedès, Alt Camp, la Conca de Barberà, la Segarra, Anoia, Baix Llobregat, Solsonès, Berguedà, la Cerdanya, Ripollès, la Garrotxa i la Selva. Les deu comarques restants no registren cap mena de producció periodística abans del 1900: Montsià, la Ribera d'Ebre, Priorat, la Terra Alta, les Garrigues, Pallars Jussà, Pallars Sobirà, Alt Urgell i la Vall d'Aran. Aquest grup de comarques coincideix globalment amb el d'aquelles que no han assolit històricament de realitzar un model informatiu propi, com a conseqüència de pertànyer a la Catalunya més rural i menys desenvolupada.

És a l'hora d'estudiar i descriure el segle XIX que la visió general que es pot obtenir de les dades que proporcionen Torrent i Tasis a la HPC resulten més insuficients, pel gran predomini en aquesta època de la premsa en castellà. L'agitació política que caracteritza tot el XIX té, a mesura que avança el segle, una expressió molt clara en la premsa, la producció de la qual té una gran florida entre 1840 i 1874. Totes les tendències de la gamma variadíssima de la política d'aquests anys de tensió, que esclataran en la primera república i acabaran en la Restauració de la monarquia borbònica, creen els seus òrgans d'expressió, la major part dels quals en castellà.

Així, és notable la gran varietat de periòdics apareguts en aquesta època a la ciutat de Girona, entorn sobretot de la Revolució de 1868 i de la posterior proclamació de la República el 1874. En general, no foren periòdics de gaire durada i per això mateix és remarcable el cas del setmanari «El Ampurdanés» (1861-1886), publicat a Figueres, amb diverses interrupcions, al llarg de gairebé un quart de segle. Es tracta de l'òrgan històric dels republicans de l'Empordà, comarca de la qual sorgiren alguns dels principals dirigents del republicanisme espanyol i on es varen produir importants moviments polítics i àdhuc militars d'aquest signe.

Tampoc «El Ampurdanés», pel fet de ser en castellà, no és recollit a la HPC, i això ens il·lustra prou dels errors que es podrien deduir d'estudiar la història de la premsa de les comarques només sobre la base de les dades fornides en aquesta obra. Per això, a part que no és l'objecte propi d'aquest treball, ens limitem a apuntar-ne, sobretot pel que fa al segle XIX, les grans línies generals. Al darrer quart d'aquest segle s'enceta, però, de manera general la catalanització, amb periòdics i revistes que, si no sempre són del tot en català, sí que molt sovint practiquen un bilingüisme variable. En algunes comarques són tot just les primeres manifestacions de premsa pròpia i no sempre tindran de seguida continuïtat, però en altres són ja el pas decisiu en el desplegament de tota una àmplia gamma, tant temàtica com ideològica.

Arribats a començaments del segle XX, poques publicacions s'han pogut resistir arreu de les comarques a incorporar el català, ni que sigui només en articles literaris i de col·laboració.

N.º 1 BARCELONA DEL 1 AL 15 DE NOVIEMBRE DE 1858. 1

EL TELÉGRAFO.

DIARIO DE AVISOS, NOTICIAS Y DECRETOS.
EDICION DE LA MAÑANA.

Por un mes en Barcelona 4 rs	Barómetro	am	707	Saló el Sol a las 8 h. 31'
Por un id. fuera 6 rs	Termómetro de Reaumur	1871		Se pone a las 4 h. 30'
Avisos medio real libras cortas	Livria	ms	N No	Saló la luna a las 10 h. 17'
Un número suelto dos cuartos	Tonelo			Se pone a las 12 h. 12' Lucie

SANTO DEL DIA La fiesta de Todos los Santos Hoy es fiesta de precepto — EL ARRENTA W. RAS Continúan en Ntra. Sra. de Belen, se descubre a las 8 de la mañana y se reserva a las 6 de la tarde — CORTE DE MARIA Hoy se hace la visita a Ntra. Sra. de las Mercedes en su iglesia privilegiada.

CRÓNICA LOCAL.

LO QUE PROCURARÁ SER EL TELÉGRAFO

Vamos a meternos en un torbellino. Los que buscan el movimiento continuo no tienen mas que seguirnos, porque un diario es una cosa que siempre comienza y nunca se acaba. Aquí se hay lo que algunos han dado en llamar sacerdocio; aquí hay una rueda que se mueve, y nos mueve, inconstante en lo próspero y en lo adverso. Es preciso rodar, agitarse, hacerse. Escribir la crónica del tiempo presente es una ocupación como otra cualquiera, y a ella vamos a dedicarnos. Un escritor antiguo dijo que era la cosa mas difícil del mundo componer bien la historia de aquello mismo que estamos viendo y tocando. Y lo corroboró diciendo que en donde no existe imparcialidad no hay historia, y que son muy contados los que pasaron aquella prueba. Cuando el cronista dice que perteneció a César ó a Pompeyo, ya no puede escribir la crónica de uno ni de otro. Para él ya no hay colores en el arco iris, ni armonías en ninguna parte; de varias cosas diferentes forman un conjunto admirable, no hay mas que un malic que quiere que domine a todos los matices, y una melodía que equilibra a sus hermanas. Esto no puede agrandar al mayor número. La que desea un lector de crónicas es hallar al cronista constantemente superior a todas las pequeñeces que le rodean.

Esto sentido, si en el cumplimiento de todos los deberes está la fuente de todos los derechos y de todas las esperanzas, que seamos imparciales y cumplamos con los deberes del cronista, nos será dado esperar que seremos leídos. Antes es necesario que ingresemos a nuestros lectores la misma confianza que en ellos tenemos. Pocas palabras bastaran para que nos entendamos.

Un diario llama a las puertas de los suscritores en calidad de amigo. Se recomendaron la lleva en sus paginas, si es grave en el fondo decoroso en la forma, noble en sus sentimientos, inteligencia y acierto en las cuestiones que trata y ventura; si no habla con arrogancia ni con vanidad, con poco aplomo otras, si no se deja llevar de la pasión, antes la refrena y domina, si no da incienso al pontificado, ni deprime y vilipendia al vencido; si huye de toda personalidad por emboscaza que harezca, si cierra la entrada a toda charra, por insignificancia que sea, porque todas ellas demuestran malas entrañas, si destierra de su papel toda sátira, mas amigo de dejar ver un buen consejo que de lucir un gran talento; si no olvida jamás que tiene que pasar por muchas suaves, hablar con el niño lo mismo que con el anciano, con la doncella lo mismo que con las matronas; no habra reparo en abrirle las puertas de todos los hogares, obséquiarle en ellos, y admitirle como un buen conserje, con lleva consigo la paz, la buena correspondencia y las delicadezas posibles. No haya miedo que ese amigo alicia la discorde en el seno de las familias, ni promueva alteraciones en el estado. Esto es el papel que necesita el mayor número. Con tal que ese amigo sea un solícito investigador de lo que pasa, lo escriba según su leal saber y entender, con la misma sencillez y buenos modos con que lo contaría en el seno de una familia sonrada; con la que no falle a los empeños que tiene contraídos con sus favorecedores, y siga su marcha con dulzura y cordelidad; será siempre el bien querido.

Mas si cae en las de urbanidad un día de modestia otro día; si se ensorberce muy a menudo, pierde la calma y se irrita; si se detiene en pequeñeces, las da vueltas en todas direcciones, y se personaliza con ellas; si da rinde suelta a la animación de un partido, le espolea, le incita, provoca a sus contrarios y los maltrata; si se ceba en los caídos y riende cunto de adalides a los poderosos; si se entrega a las liviandades de la pluma, los chistes, a saber, las pulchras alusiones malicidas, los donaires y arrojados; si abre entrada en su papel a unas discusiones privadas que luego se convierten en disputas, y se hace así eco de bajas intrazias, si antes de incurrir en error a los entendidos y a dar escudando a los inteligentes, si suelta noticias con

Primera República

Publicació del 1858

Catorze diaris a Sabadell, dotze a Lleida, onze a Reus, tretze a Manresa, vuit a Girona, set a Tarragona...

Això i el fet que la HPC acull les publicacions bilingües amb un criteri molt ample, fan que a partir d'aquest moment les dades disponibles per a confegir la nostra visió de conjunt ja siguin molt més completes, almenys en aquest aspecte. Els buits hi són, en tot cas, per la manca d'informació detallada, atribuïble en uns casos a la inexistència d'estudis locals en unes comarques, en altres casos a la desaparició o difícil localització de les col·leccions o, en uns tercers casos, al poc rigor a l'hora de recollir i registrar les dades fonamentals, sobretot les dates de publicació en alguns dels altres estudis que han servit de base a la HPC.

Un centenar de diaris

El moment del canvi de segle registra ja una estructura territorial de la premsa catalana prou consolidada, la qual, al llarg dels decennis següents acabarà de desplegar plenament el seu ventall de possibilitats, alhora que avançarà decididament el procés de catalanització, que en arribar els anys de la segona República assolirà el punt de la normalitat gairebé plena del català als diaris i revistes de totes les comarques catalanes.

Són norant-sis els diaris comptabilitzats per la HPC a les comarques de Catalunya. L'any 1900 ja hi ha una sèrie de diaris importants que arribaran fins a la guerra civil de 1936-1939 i que són l'eix conductor entorn del qual s'articulen els models informatius de les principals ciutats i comarques. Així, «Diario de Gerona» (1888-1936) i «El Autonomista» (1895-1939), a Girona; «Diario de Reus» (1859-1938), «Las Circunstancias» (1874-1936), «Lo Somatent» (1886-1903) i «La Autonomia» (1890-1901), a Reus; «Diario de Tarragona» (1853-1939) i «La Cruz» (1901-1936), a Tarragona; «Revista de Sabadell» (1886-1935), a Sabadell; «Diario de Mataró» (1895-1936), a Mataró; «El País» (1878-1937) i «El Pallaresa» (1895-1919), a Lleida, i «Diario de Villanueva y Geltrú» (1850-1936), a Vilanova i la Geltrú. L'any 1901 registra a continuació el començament, a més de «La Cruz» (1901-1936), a Tarragona, dels diaris de Manresa i Tortosa, «La Veritat» (1901-1904), al qual seguirà «El Pla de Bages» (1904-1936), i «El Pueblo» (1901-1936). Tots aquests diaris tindran als decennis següents la competència d'altres de més o menys durada que

aniran sortint a cada ciutat, i molts d'ells es catalanitzaran plenament, àdhuc el nom.

En arribar al 1939 podrem comptabilitzar al llarg d'un segle i mig un total de catorze diaris a Sabadell, dotze a Lleida, onze a Reus, tretze a Manresa, vuit a Girona, set a Tarragona, cinc a Vilanova i la Geltrú, quatre a Tarragona, Igualada i Badalona, que amb el temps s'afegiran a la llista de ciutats amb model informatiu complet, així com Granollers amb tres i Vic amb dos, tres a Mataró i Tortosa i un respectivament a Olot, Figueres, Palafrugell i el Vendrell, poblacions en les quals la seva publicació momentània ha estat una anècdota enriquidora i més o menys significativa del model informatiu propi.

Convé precisar que aquest primer nivell de ciutats dotades de diaris propis és tan sols la part superior, per utilitzar una imatge ben gràfica, de l'iceberg que és el món de la premsa comarcal enmig de les aigües de la vida quotidiana, tan intensa i diversa, de les comarques catalanes. Efectivament, existeix encara un segon nivell de ciutats amb un sistema informatiu ampli i complex. Entre les primeres hi ha, en general, aquelles ciutats que o bé han estat capitals de província segons la divisió administrativa del territori espanyol, com Girona, Tarragona i Lleida, o bé foren capitals de regions o vegueries d'acord amb l'efímera divisió territorial de la Generalitat republicana, com és el cas de Manresa, Tortosa, Reus i Vic, a més d'altres que, sense reunir cap d'aquestes dues condicions, han estat sempre poblacions destacades. El segon grup correspon a un tipus de capital comarcal mitjana, com ara Figueres, Olot i Vilafranca del Penedès, així com Igualada i Granollers, que en una època determinada feren el salt al primer nivell, o una ciutat veïna de Barcelona com és Badalona, o una ciutat industrial que ha superat en molts aspectes la seva capital de comarca, com és Sant Feliu de Guíxols.

Hi ha encara un tercer nivell, al qual pertanyen una trentena de poblacions més que han tingut sempre una mínima cobertura periodística al llarg del temps, i finalment, en un quart i darrer nivell, una llarga llista de viles i pobles, que arriba al centenar i mig, que en diferents moments de la seva història contemporània i

El primer nivell

Segon nivell

1900: el pas cap a l'expansió territorial plena dels mitjans d'informació escrita

amb sort ben diversa han tingut premsa pròpia.

El canvi de segle marca justament el pas cap a l'expansió territorial plena dels mitjans d'informació escrita. Entre les poblacions petites, ben poques encara, que a finals del segle XIX ja havien tingut alguna publicació, això en molts casos era degut a fets si no externs a elles mateixes, sí almenys accidentals. En uns casos, força freqüents, era l'edició local del full diocesà setmanal, en altres una revista religiosa d'alguna congregació o d'algun santuari, en altres, finalment, una publicació cultural o literària dirigida a un públic especialitzat d'arreu de Catalunya. Un exemple clar d'aquest darrer cas és el del poble d'Alcover, a l'Alt Camp, on, segons la HPC, varen publicar-se a finals del segle XIX, i són les úniques publicacions registrades, la segona època de «La Nova Catalunya» (1896), «revista independent de Literatura y Arts», que l'any anterior havia estat creada a Sitges, i el número únic de l'«Almanach Modernista de la Literatura Catalana» (1895), deguts ambdós a l'impressor i home de lletres Josep Aladern.

No és aquest l'únic exemple de publicacions comarcals que superen pel seu contingut i abast l'àmbit immediat del lloc on han estat impreses. Un altre exemple remarcable en serà, més entrat el segle XX, el de les revistes literàries i àdhuc polítiques «Terramar» (1919-1920), «Monitor» (1921-1923) i «L'Amic de les Arts» (1926-1929) a Sitges, que comptaren amb col·laboracions d'artistes i escriptors catalans ben destacats. La llista seria més llarga i agafaria revistes de tota mena. En altres casos, l'interès extralocal d'algunes publicacions de comarques ha pervingut a remolc de la dimensió pública assolida per alguns dels seus redactors o col·laboradors, com és el cas d'una revista escolar de l'Institut de Figueres anomenada «Studium» (1919), en la qual va publicar les seves primeres opinions artístiques el pintor Salvador Dalí, quan tot just tenia quinze anys.

Un element decisiu en la potenciació de la premsa comarcal durant els primers vint anys del segle XX és la consolidació creixent del catalanisme polític, canalitzat sobretot per la Lliga Regionalista, creada justament l'any 1901, i

LA VEU DE SITGES

Any IV Sitges 21 de Febrer de 1894 Núm. 164

PREU D'AQUEST NUMERO: 10 CENTIMS

CONFERENCIA
Llegida el dia del estrena de LA FADA

Discurs:
Per tots els que estimem Catalunya, per tots els que voldríem que la nostra noble terra no fos tan sola i laboriosa, la mestralia i estrambotada botiguera, la marem del saquet, la pagana forçada i monomument colçada, això que fou també la fada somadora, la verga de ramosa treanta inspiradora de catòlica, de color y d'armonia, la sirena de l'art atropelada ab un ben-mouera els fets de ponde y els devos de la ballona, per als y per nosaltres, la fada q'aray redim en festa de restorran esperansa.

En fons d'esperansa, perquè del veit de la fada q'aray volaba y estriccia, de la plama, memortahida poblada d'indiferents a las caricias de l'art, reyem brillar algun raig d'ayora, reyem pastegar algun que dervall per als saglabans de la gloria, y reyem la Fada somadora, los miratats Catalans.

La reyem som somera, y a son pas miguorde per las valls y las planes, a la ves de un ruc melagione, al nostre perfumat que deus ab son mantall ranaat, les ayora de la terra, de la terra dormida, sentim brucar cascos en roscodada. En ruc, los sentim tra-

mitlar a tota l'herba florosa, las reyem rebiforos, las reyem resouras y las om castar com cura que des-perta, omplint l'aire de vons qu'unidas a l'ayay ar-moueran la patria.

Aquell perfum de vonsa sentit en Morera y lo somiat senticilo: aquellas omosas verges surtint del oce de l'home com un playay aurore, quevante ab von treccions, volant, dels lavas reultre com vol l'escelle que s'alta reflectat en la gloria, resta per von de mare a n'als llabs rosas: aquellas vons del public fets de ayora d'ayora: aquellas vons per gaudir y per plorar, per estimar y joerir, per sentir ayora o consel de la vida, las seccita en Morera ab de-vorid intencionem: aquellas fets modestas, senticilo y oimoras, aquellas fets de ruc, reflectada de col y labament morera per als petons de la llana, aque-lles pollres fets castides de pagans, las va callir en Morera vons calques del camp, las lligi ab tendre llaves, las costi ab aderies de color simbolista, y no furaq una toya ab obra de montanya y perfum de cultura, ab fraccura de mada y lebit de castil, ab nauada desista de Nature, rebatage y bella sinestra d'un art adadidion.

En de cas en la toya. En Manó n'arrendi l'legenda d'aquell llocas retala, q' es die el Pir-son. Un estay teubros refectat en son fosa els pins tacats de neu y coronats de boras, els abets des-arrats y las rucos ranaat, un estay muerido q'el

Terçer i quart nivells

La Veu de Sitges (1894)

Any VII | Olot 18 de Novembre 1894 | Núm. 364

L'OLOTI

SETMANARI
defensor dels Interessos de la comarca
Y PORTAVEU DEL
CENTRE CATALANISTA

PREU DE SUSCRIPCIO. En tota Espanya, trimestre, P50 Ptas.—Any, 5 Ptas.—Número solt, 15 cèntims.—RECLAMS. Los suscrip-tors 5 cèntims ratlla. Los no suscrip-tors 10 cèntims. No se serviran suscripcions ni s'ixan anuncis que no entigat prezhat son import.—Tampoch s'admetera quiscun escrit que no corri ab la firma de son autor. Fixis ó no, no s'torna cap original. Nota.—Si s'advertix qu'els setmanaris no donen als senyors socios del «Centre Catalanista» per sols 1 pesseta trimestre.

'ara-rayos de 100 à 500 ptas.
JIMBRES ELÉCTRICOS Y TELÉFONOS
Constructor é instalador
J. BALAT Perelada, 24.—FIGUERAS.
ESPECIALIDAD EN SELLOS DE METAL Y GOMA
Agente en Olot. Antonio Palmareis, San Rafael. 20.

L'Oloti (1890)

Arrel / La història

Un element decisiu de la potenciació de la premsa comarcal de 1900 a 1920 és la consolidació del catalanisme polític

per les diferents formes que pren el nacionalisme republicà, que no s'adiu amb el caràcter conservador d'aquella i obre el llarg camí que conduirà, l'any 1931, a la constitució de l'Esquerra Republicana de Catalunya.

La Lliga mateixa o grups afins a les seves posicions polítiques, els trobem darrera de periòdics anteriors als quals s'incorporen, o creats de nou, que en moltes ciutats assoliran una llarga continuïtat, pràcticament fins al començament de la guerra civil de 1936-1939. En aquests primers decennis del segle xx constatem també una diversificació més àmplia de l'univers temàtic de la premsa comarcal. Fins aleshores, els diaris o periòdics informatius, tenyits sovint d'un component polític i literari força remarcable, tenien la companyia habitual de publicacions culturals, religioses i humorístiques, aquestes certament en un nombre tan elevat com curta acostumava a ser la seva durada. A mesura que avança el nou segle comencen a ser nombroses les revistes de caire professional i especialitzat, ja siguin es-

colars, pedagògiques, mèdiques, agrícoles, etcètera, així com la premsa esportiva. Val a dir que hem trobat entre les dades que forneix la HPC pocs exemples de periòdics esportius que assolissin un temps de publicació remarcable, però de cap manera no s'han de considerar, per aquest fet, un fenomen negligible.

Tot fa creure que la capacitat de mantenir periòdics i revistes durant períodes llargs de publicació no és l'única dada rellevant a l'hora d'apreciar la consistència i la solidesa del fenomen de la premsa comarcal. Per bé que caldria una anàlisi molt més profunda sobre la qüestió, amb aportació de moltes més dades i coneixements que aquells de què disposem actualment, per poder formular un judici correcte sobre aquesta, hem de constatar la coexistència de tres models paral·lels i no necessàriament contradictoris al llarg del temps: a) les publicacions de llarga durada, en general diaris o setmanaris base dels seus models locals respectius i revistes culturals o especialitzades; b) les publicacions successives que amb certes variants formals mantenen la manifestació d'unes mateixes actituds i interessos, a càrrec de promotors individuals o col·lectius, i c) les publicacions esporàdiques, de poca durada, que són les més abundoses numèricament, i que sovint també mantenen alguna mena de relació entre si. En conjunt, hem pogut comprovar que en molts casos, malgrat l'aparent dispersió i irregularitat del catàleg de publicacions d'algunes ciutats, s'ha mantingut al llarg del temps una continuïtat a penes interrompuda en algun moment de la seva cobertura en el curs dels anys.

Aquesta irregularitat característica de la majoria de publicacions comarcals, cal considerar-la sobretot en el marc més precís d'allò que veritablement significa el fenomen de la premsa a les comarques catalanes en el període esmentat. Cal tenir ben present que, àdhuc en el cas de les ciutats importants, ens trobem en comunitats urbanes de dimensions físiques i poblacionals que poden variar substancialment entre el poble més petit i la ciutat més gran, així com en els sistemes respectius de producció i convivència, però que continuen tenint en comú, en el període històric considerat, la vigència d'un marc de comunicació verbal, personal i directa. La comunicació escrita a la premsa com la seva expressió més regular

L'impuls de la Lliga

Irregularitat

Setmanari infantil (1906)

La història / Arrel

En els primers decennis del segle hi ha una diversificació més àmplia de l'univers temàtic de la premsa comarcal

L'estructura territorial de la premsa de les comarques catalanes és un reflex força fidel del nivell d'activitat política, cultural i econòmica

hi apareixen, per tant, com una manifestació cultural. No sorgeixen tant com a resposta a una necessitat de crear canals d'informació i comunicació entre els seus habitants, ja que aquesta es realitza a través dels canals elementals propis de les comunitats reduïdes, sinó que acostumen a ser fruit d'una elaboració cultural. Aquesta consideració sembla vàlida tant pel que fa a la informació estricta de la vida local, com a les publicacions especialitzades en política, humor, literatura, etcètera. Probablement és per això que els diaris i els setmanaris d'informació tenen sempre un component literari i polític notable.

Si, com ja hem apuntat anteriorment, l'estructura territorial de la premsa a les comarques catalanes és un reflex força fidel del nivell d'activitat política, cultural i econòmica de cada població i comarca, és lògic creure que la seva aparició i el seu desenvolupament hauran obeït no sols, o no tant, a la necessitat i a l'interès de rebre la informació puntual i important de l'exterior com a la d'elaborar i formalitzar la informació de la seva pròpia realitat.

Convé tenir ben present, tanmateix, que els sistemes de comunicació amb l'exterior eren encara força rudimentaris durant el període estudiat i que fins entrat el segle xx no es comença a generalitzar el telèfon com a mitjà de transmissió de notícies. En aquestes condicions, el lector rebia un volum d'informació general comparable com a màxim amb els que subministra actualment un servei informatiu de la televisió, molt més reduït que el de la premsa i també amb més retard. D'altra banda, la lectura de premsa quedava limitada a sectors molt reduïts de la societat, les classes dirigents i sectors minoritaris que hi tenien accés ja fos pel seu treball o per la participació en activitats polítiques i culturals. Tot plegat fa abundar en la consideració de la premsa comarcal com un fenomen cultural i polític i no únicament comunicacional.

Per bé que no hi ha cap estudi sobre la premsa de Barcelona en relació amb la seva difusió i incidència a les comarques, per les dades disponibles i pels testimonis personals podem concloure que en l'aspecte quantitatiu havia de ser força reduïda. De fet, els diaris de Barce-

lona encara no han resolt adequadament en l'actualitat el problema de la seva distribució arreu de Catalunya. Els anys 30, amb la mateixa xarxa ferroviària que avui però amb unes comunicacions molt més lentes, els diaris de Barcelona no arribaven fins a migdia a les ciutats situades en un radi de cent quilòmetres, i per tant els diaris locals, alguns dels quals ja tenien serveis informatius telefònics, continuaven tenint un camp de venda assegurat, a part del que els proporcionava la pròpia tradició d'informació local i política. Entre els diaris del vespre, que aleshores responien veritablement a aquest enunciat, els de Barcelona no arribaven en tot cas fins l'endemà.

Aquesta relació dels horaris explica probablement el fet que Badalona, amb una tradició i un volum de publicacions comparables a qualsevol de les principals ciutats, no arribés a consolidar cap diari propi, per la seva proximitat a Barcelona. Després dels intents frustrats de l'«Heraldo de Badalona» (1923) i «Diario de Badalona» (1923...), només en els primers

Una manifestació cultural

Publicació badalonina (1899)

Arrel / La història

La dictadura de Primo de Rivera obre un parèntesi en el procés d'expansió i de catalanització de la premsa comarcal

A la segona República assistim a la revitalització general de la premsa comarcal de Catalunya

temps de la guerra civil hi tornà a haver un diari, amb noms successius, editat per les autoritats revolucionàries locals.

En definitiva, l'estructura territorial de la premsa a Catalunya es va consolidant tot jerarquitzant models d'acord amb els diferents nivells de les ciutats i comarques. Cada ciutat, cada poble, aconseguí de crear un model informatiu propi més o menys ampli i diversificat en la mesura del seu nivell d'activitat econòmica, política i cultural i en relació, sovint, amb la distància absoluta i relativa que l'ha separat o l'ha comunicat amb Barcelona com a capital política i cultural.

La dictadura i la segona República

Tornant al fil del procés històric, hem de registrar que la dictadura de Primo de Rivera obre un parèntesi real en el procés d'expansió i de catalanització de la premsa comarcal. Hi ha nombrosos periòdics i revistes de significació catalanista i republicana ben clara que moren a la tardor de 1923, alguns dels quals per tor-

nar a ressuscitar el 1930 o el 1931. Hi ha també durant aquests anys, una crisi general d'iniciatives. No hi ha però, com succeirà amb la llarga dictadura franquista que s'esdevindrà no massa anys més tard, una desaparició sistemàtica del català a la premsa, per bé que, com és prou sabut, el dictador no va fer palesa una predilecció especial, ni tan sols comprensió, per la llengua, la cultura ni les aspiracions nacionals de Catalunya que durant els anys anteriors, amb la Mancomunitat de les diputacions de les quatre províncies catalanes, havien tingut un període intens de recuperació. Així com nombrosos periòdics no sobreviuen al cop d'estat militar de Primo de Rivera, d'altres es continuen publicant tot al llarg dels anys dictatorials, i la ratlla divisòria passa fins i tot entre les publicacions mateixes de la Lliga Regionalista i dels sectors que li són afins.

La nota més característica dels anys de la segona República és la revitalització general del sector arreu de les comarques. Reapareixen periòdics i revistes que havien estat suspesos set i vuit anys abans, en surten de nous, s'acompleix plenament el procés de catalanització, incloent-hi la dels diaris que encara no l'havien realitzada, i l'Esquerra Republicana de Catalunya, el partit que pocs mesos després de la seva creació entorn de la figura carismàtica de Francesc Macià havia esdevingut amo i senyor de la política catalana, escampa arreu de les comarques els seus òrgans de premsa oficials i oficiosos, que són sovint antics periòdics republicans i àdhuc alguns dels diaris històrics que en cada moment s'havien anat portant al servei del poder constituït.

No és tampoc un període estable, ja que l'anomenat «bienni negre», sobretot arran del 6 d'octubre de 1934 fins a les eleccions de febrer de 1936, suposa altra vegada la desaparició d'alguns periòdics republicans i l'aparició d'altres vinculats als sectors de la dreta revifada com, per exemple, la CEDA, que es fa el 1935 amb el control del «Diari de Reus», catalanitzat anteriorment, per la Lliga. Aquest mateix partit publica el mateix any un diari a Manresa amb el nom de «La Patria». L'etapa oberta el mes de juliol de 1936 per la sublevació militar contra el Govern de la República és d'unes característiques molt especials i provoca un capgirament total de la premsa

Molts no sobreviuen

El "bienni negre"

Portaveu de partit a Reus (1937)

ESTAT CATALA
Revista d'Actualitat Social i Política. 21 de Febrer del 1937. Núm. 1. Preu: 1,50

En aparèixer aquest primer número d'ESTAT CATALA, saludem a tota la premsa antifeixista

CLAR I NET

Faltar d'èsser i haver-ne d'altres...
Els que no s'afeguen a gran massa ja ho sabem...
Els que no s'afeguen a gran massa ja ho sabem...
Els que no s'afeguen a gran massa ja ho sabem...

— ¿Què me va dir el talp del Panyag, senyor Panyag? —
— Va dir-me que a l'Estat Catala també me regira.

Estudiant, sens que definir-le

Estudiant, sens que definir-le...
Estudiant, sens que definir-le...
Estudiant, sens que definir-le...

Els refugiats

Els refugiats...
Els refugiats...
Els refugiats...

A major creixement econòmic,
polític i cultural, un nombre
més gran de publicacions

cap a les posicions polítiques que a l'època constitueixen l'extrema esquerra. Un estudi aprofundit de la premsa catalana durant la guerra civil és una de les tasques apassionants que caldria emprendre i per a la realització de la qual hom podria comptar encara amb testimonis de primera mà.

Es mantenen en principi la majoria dels diaris i part dels setmanaris afectes a l'Esquerra Republicana, per bé que tant la Generalitat com els ajuntaments són desbordats clarament pels òrgans de poder revolucionari, que dominen la situació al carrer durant els primers mesos gràcies al desballestament de les estructures de l'Estat derivat de la desaparició virtual de l'Exèrcit i de les forces d'ordre públic a causa de la sublevació militar.

Els diaris i periòdics de la Lliga i d'altres sectors conservadors desapareixen, i les seves instal·lacions són incautades pels comitès locals i els partits polítics i sindicats d'extrema esquerra. La gran majoria de revistes culturals i especialitzades desapareixen com a conseqüència de la situació de guerra i de revolució interior. A mesura que la Generalitat podia anar recuperant el control de la situació, gràcies en gran part a la política del partit comunista espanyol i del PSUC, recentment constituït, i a la reculada dels anarquistes i del POUM, les dificultats de subministrament de matèries primeres i de disponibilitat humana derivades de les necessitats de la guerra varen anar determinant la gradual desaparició dels periòdics, alguns dels quals es varen continuar publicant a les principals ciutats ben bé fins als darrers moments, per bé que amb un nombre de pàgines forçosament reduït.

No he de deixar de subratllar, d'altra banda, algunes publicacions pròpies de guerra en algunes comarques, ja com a revistes d'algun regiment o guarnició, ja com a publicacions fetes per grups de soldats catalans en altres fronts espanyols. Així, la HPC registra a Olot el «Butlletí del Casal Català» (1937), número únic; a Igualada el periòdic militar anarquista «CNT-FAI» (1937); a Tarragona el setmanari militar «El Luchador» (1937); a Lleida, «Independent» (1937) i «Juventud Combatiente» (1937-1938); a Vilanova i la Geltrú, «Hores» (1937).

El model territorial català d'estructura informativa

El model d'estructura territorial de la premsa a Catalunya que es comença a configurar durant el segle XIX i està plenament consolidat l'any 1936, ofereix un perfil molt clar i ben definit.

L'estudi dels tipus de publicacions que, en un total de 2.474 segons el catàleg de la HPC, han aparegut a les comarques catalanes, en el període contemplat en un total de 201 poblacions, fa possible establir quatre models diferents de premsa comarcal. Queda clar que sota aquesta denominació conviuen publicacions de característiques ben diverses en tots els aspectes: periodicitat, regularitat, duració, objectius, contingut, públic, format, presentació, impressió, preu i lloc d'edició, entre altres. Cal entendre com a model informatiu local i/o comarcal el sistema de premsa pròpia que ha produït cada ciutat i/o comarca al llarg del temps i en l'espai de la varietat dels seus sectors socials.

Publicacions
de guerra

terra lliure
PORTAVEU DE LA UNIO DE RABASSAIRES I ALTRES CULTIVADORS DEL CAMP

1937, 22 setembre Barcelona, 1 d'Abril del 1937 NÚM. 5

LA UNIO DE RABASSAIRES HA COMPLET I COMPLEIX EL SEU DEURE DE CARA A LA PAGESIA CATALANA I DE CARA A LA GUERRA

Resumida i reduïda l'edició de la Unió de Rabassaires d'ara del 19 de setembre, amb l'objectiu de proporcionar als rabassaires una informació més completa sobre els afers de la guerra i de la revolució, i de proporcionar als rabassaires una informació més completa sobre els afers de la guerra i de la revolució, i de proporcionar als rabassaires una informació més completa sobre els afers de la guerra i de la revolució...

Revista
dels Rabassaires
(1936)

Arrel / La història

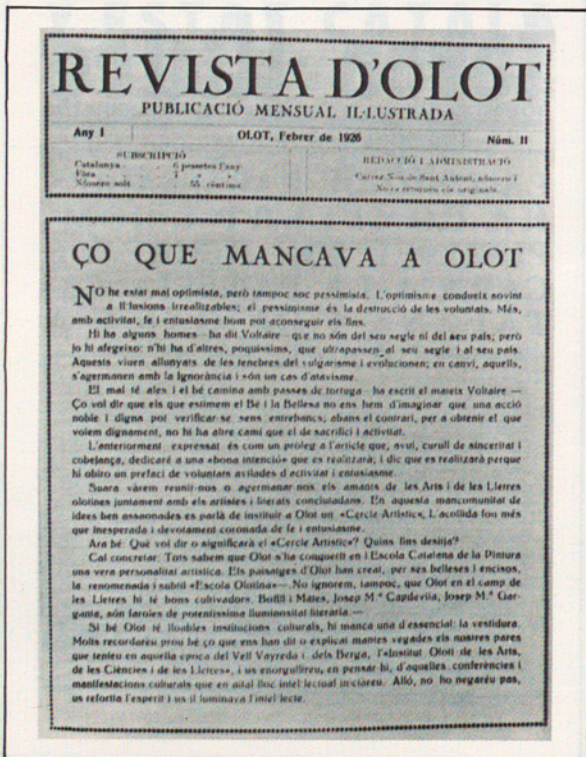
El model territorial de desenvolupament de la premsa arreu de Catalunya és fàcilment comparable amb el que ha seguit el procés de desenvolupament econòmic a l'època contemporània

Barcelona

Deu ciutats

La primera constatació, ja apuntada, és que el model d'estructura territorial de la premsa a Catalunya és paral·lel als nivells successius d'activitat socioeconòmica i d'índexs demogràfics. Així, en primer lloc, la ciutat de Barcelona, exclosa explícitament de l'àmbit d'estudi, té una producció de premsa àmpliament superior en nombre a tota la resta de Catalunya, en la qual té alhora una influència determinant. En segon lloc, hi ha un primer grup de deu ciutats, ampliat a tretze al llarg del primer terç del segle xx, que arriben a disposar d'un model informatiu propi, equiparable a escala amb el de Barcelona. Tercer, un segon grup de nou ciutats, que es redueix a sis quan tres d'elles s'incorporen al precedent, que desenvolupen igualment un model informatiu diversificat, mancat de diaris. A l'escaló següent hi ha un grup més ampli de trenta-dues poblacions que han assegurat al llarg del temps, en un període superior a vint anys durant, almenys, el primer terç del segle xx, una cobertura continuada de premsa pròpia. Finalment, hi ha el grup més nombrós, que inclou un total de cent quaranta-nou poblacions petites i molt diverses, que en un moment o altre de la seva història contemporània han tingut, amb més o menys intensitat, publicacions pròpies.

Hom pot comprovar que el model territorial de desenvolupament de la premsa arreu de Catalunya és fàcilment comparable amb el que ha seguit el procés de desenvolupament econòmic a l'època contemporània. Les comarques que registren un nombre més elevat de publicacions són alhora les que han tingut una participació més important en el creixement econòmic i en les manifestacions culturals i polítiques. És un fet demostrat per les anàlisis comarcals la coincidència del grup més gran de publicacions a les comarques de la Catalunya vella i, en tot cas, també als nuclis decisius de la Catalunya nova com Tarragona, Reus, Valls, Tortosa i Lleida. Els mapes que hem elaborat sobre la quantitat de periòdics publicats, els models informatius, els diaris publicats i l'origen històric de la premsa de cada comarca són força coincidents entre si i hom podria sobreposar-los, amb escasses variacions, a aquells que expressen índexs de caràcter econòmic i demogràfic.

Les comarques gironines, entre les capdavanteres: La "Gazette" de 1812 i la "Revista d'Olot" de 1926

Així, les comarques que registren un nombre

Pel damunt de la seva dimensió i irradiació comarcal, el model informatiu desenvolupat al llarg dels temps no és tant una producció al servei de la comarca sinó també expressió cultural i política de la seva capitalitat

Nivell més baix

Al nivell més baix de les comarques de producció reduïda, és a dir el d'aquelles que no assoleixen ni tan sols una premsa mínimament continuada, hi ha les onze següents: Alt Urgell, onze publicacions; la Segarra, vint-i-una; Pallars Jussà, set; Solsonès, sis; les Garrigues, dotze; Priorat, sis; la Ribera d'Ebre, cinc; la Terra Alta, dues; Pallars Sobirà, una; la Vall d'Aran, cap publicació registrada per la HPC fins al 1939.

Al nivell més alt d'aquest mateix grup de producció reduïda, les nou comarques de model informatiu elemental són: Ripollès, cinquanta cinc publicacions; Baix Llobregat, cinquanta-set; Urgell, trenta-nou; la Noguera, trenta-cinc; la Selva, trenta-tres; la Conca de Barberà, trenta-dues; Berguedà, vint-i-cinc; la Cerdanya, set; Baix Penedès, vint-i-dues.

Entrant en el nivell baix de les comarques amb una producció àmplia i diversificada, el que considerem model informatiu complementari, són cinc comarques les incloses: la Garrotxa, vuitanta-vuit publicacions; Baix Empordà, vuitanta-tres; Alt Penedès, vuitanta-una; Alt Empordà, seixant-set; Alt Camp, trenta-dues.

Entre aquest nivell i el superior, el de les comarques amb model informatiu complet, n'hi ha quatre que el primer terç del segle xx fan el salt, momentani o definitiu, del segon model al primer, en desenvolupar un o més diaris. Són el Barcelonès, amb cent quaranta-nou publicacions; l'Anoia, noranta-sis; el Vallès Oriental, noranta-dues; Osona, setanta-vuit.

Finalment, el nivell superior comprèn nou comarques de model informatiu complet: Vallès Occidental, dues-centes vuitanta-sis publicacions; Gironès, cent-setanta; Bages, cent seixanta-tres; Maresme, cent cinquanta-set; Segrià, cent quaranta-nou; Garraf, cent trenta-dues; Baix Camp, cent divuit; Tarragonès, noranta-cinc; Baix Ebre, vint-i-tres.

Les ciutats que arriben a desenvolupar un model informatiu complet coincideixen amb aquelles que històricament han exercit una capitalitat real a les principals regions i comarques catalanes. Així, és ben clar el cas no únicament de Girona, Tarragona i Lleida, capitals de província, sinó sobretot el de Reus, que du-

rant molt de temps va ser la segona ciutat de Catalunya, i també els de Manresa, gairebé al centre físic del país, Tortosa, a les terres meridionals de l'Ebre, Sabadell i Terrassa al Vallès Occidental, Mataró al Maresme i Vilanova i la Geltrú al Garraf. Igualada, a l'Anoia, Granollers al Vallès Oriental i Vic a Osona, ciutats incorporades posteriorment al model complet, són tres exemples més de capitalitat històrica reconeguda en sengles zones d'influència.

La descripció detallada de les relacions d'influència de cada una d'aquestes capitals regionals i comarcals exigiria, evidentment, una anàlisi més profunda, ja que són molts i diversos els factors determinants en cada cas, però pel que fa al tema que ens ocupa importava únicament remarcar-les. De totes maneres, la nostra impressió és que, pel damunt de la seva dimensió i irradiació comarcal, el model informatiu desenvolupat al llarg del temps no és tant o només una producció al servei de la comarca sinó també una expressió cultural i política de la seva capitalitat. Una prova d'això la tenim tant en la constatació que normalment els pocs diaris i setmanaris de les capitals dediquen poc espai a les informacions de les altres poblacions, com en el fet que cada vila o poble que assoleix unes mínimes dimensions demogràfiques i culturals crea aviat les seves publicacions i intenta bastir el seu propi model informatiu. Això s'explica en relació amb el fet que, com ha quedat apuntat abans, la premsa comarcal, en el període històric estudiat, no és tant el fruit d'una necessitat de crear canals de comunicació com una expressió cultural i política de la seva realitat.

Consideracions semblants a les apuntades abans sobre les ciutats que han desenvolupat el model informatiu complet són aplicables també a les del model informatiu complementari. Figueres a l'Alt Empordà, Olot a la Garrotxa i Vilafranca del Penedès a l'Alt Penedès són capitals comarcals importants, i la seva producció de premsa n'és un reflex clar. Hem inclòs en el mateix nivell Valls, a l'Alt Camp, i Sant Feliu de Guíxols, al Baix Empordà, les quals, malgrat no tenir una producció tan elevada, han desenvolupat un model similar. De fet, tant Figueres com Olot havien tingut breus experiències de diaris, «La Concentració» (1891) i «Diario de Olot» (1916), per bé que el

Expressió cultural i política

Sant Feliu de Guíxols i sobretot Badalona, són els màxims exponents de les poblacions d'una sèrie de comarques que, sense ser-ne el cap, tenen una producció remarcable

primer, en castellà, no figurei a la HPC.

Sant Feliu de Guíxols constitueix un cas insòlit, ja que és l'única ciutat que supera el seu cap de comarca respecte a la producció periodística. El Baix Empordà presenta una estructura comarcal força singular, ja que, per bé que la divisió territorial realitzada l'any 1936 per la Generalitat atorga la capitalitat a la Bisbal d'Empordà i que aquesta ciutat n'ha estat històricament mercat important alhora que cap de partit judicial, ha tingut en Sant Feliu el contrapès d'una ciutat més gran i progressiva en molts aspectes. Al Baix Empordà hi ha hagut encara dues ciutats més, Palafrugell i Palamós, d'un pes específic ben notable. De totes quatre, és justament la Bisbal la que ha tingut menys premsa pròpia i es pot dir que si amb prou feines ha assolit el model informatiu elemental ha estat gràcies a l'edició bisbalenca de «Baix Empordà», de Palafrugell, que agafa gairebé tot el primer terç del segle xx, segons les dades de la HPC.

Sant Feliu de Guíxols i, sobretot Badalona, són els màxims exponents de les poblacions d'una sèrie de comarques que, sense ser-ne el cap, tenen una producció remarcable. De fet, Badalona és una excepció molt important, ja que aquesta ciutat sola ha editat cent quinze de les cent quaranta-nou publicacions registrades al Barcelonès per la HPC, sense comptar Barcelona. Badalona, a més, sense ser cap de comarca, arriba a incorporar-se, bé que no pas totalment, al grup de ciutats de model informatiu complet. Fem aquesta reserva perquè després de fracassar sengles intents de dos diaris l'any 1923, no és fins després de començar la guerra civil que en surt un, tot coincidint amb la desaparició de la majoria de les publicacions anteriors. La importància periodística de Badalona és sens dubte una expressió clara culturalment i políticament de la vida ciutadana en la qual pesa sens dubte el veïnatge de Barcelona, tant en potenciar la seva vitalitat social com en no fer viable la publicació d'un diari propi en circumstàncies normals.

A les dinou comarques que superen la ratlla divisòria de les cinquanta publicacions fins al 1939, hi ha moltes publicacions que, sense ser-ne caps, registren una producció de premsa remarcable. Deixant de banda els casos de Sant Feliu de Guíxols i Badalona, que acabem

d'apuntar, així com el de la doble capitalitat real de Sabadell i Terrassa, al Vallès Occidental, que també mereix un comentari, hi ha vint-i-tres poblacions més que arriben a desenvolupar un model informatiu propi, per bé que de l'anomenat elemental. Es tracta de Palafrugell i Palamós (Baix Empordà); Camprodon i Ribes de Freser (Ripollès); Banyoles (Gironès); Sant Celoni (Vallès Oriental); Caldes de Montbui, Rubí, Sant Cugat del Vallès (Vallès Occidental); Arenys de Mar, Malgrat de Mar, Canet de Mar i Vilassar de Mar (Maresme); l'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet, Sant Adrià de Besòs i Esplugues de Llobregat (Barcelonès); Mollerussa (Urgell); Sant Sadurní d'Anoia (Alt Penedès); Manlleu (Osona); Sitges (Garraf); Cadaqués (Alt Empordà) i Blanes (la Selva). A més d'aquestes poblacions, han assolit el model informatiu elemental les capitals comarcals següents: Ripoll (Ripollès), la Bisbal d'Empordà (Baix Empordà), Sant Feliu de Llobregat (Baix Llobregat), Santa Coloma de Farners (la Selva), Montblanc (la Conca de Barberà), Puigcerdà (la Cerdanya), Bala-

Sant Feliu de Guíxols

SALUTACIO

A nostres col·laboradors i al públic en general

Llevant, ab aquest títol, escudat ab l'ideal humanitari i aïmanat de femsors de la veritat, que sense agnats dos punts ho seria res, es el nou canvió que vos saluda i que a tota sa digna franca estada en las seves columnas i vos ofereix tota classe de apoyos tan morals com materials.

Som joves. **Llevant**, no tindrà altre ideal que la veritat i l'amor, no us mourea cap color polític, la nostra política es la de germanor i la de propagar l'agermanament dels pobles per mitjà del art i el progrés.

L'humanitat es nostre patria i nostres germanors que la formen, el nostre ideal es aquest i amb el i, constituint el nostre programa de defensa tant sens que per nosaltres hi hagi fronteres que puixin deturar-nos, per mes que nos casti grans sacrificis el poguem arribar fins a la mitja de nostre ideal.

LA REDACCIO

Janer

Atia al pich del zero, qu in arros...
el berrós veno limos de berrós de meu,
diarés sobre ma, berrós de ma puet,
m' hinc, arrop meu

Per est' l'inecra...
el sol, d'una ullada, en vengs a tres des,
a mitja anella, que mes est' i' alegre
de v'arom d'ans.

Ber, s'el dia es tres i tres el estant,
v' el cap de nos la sa, s'arros s'arros cap gres,
m' hinc de encara tan v'arros, d'anger,
y se que's bu meu.

Cremant a sa bar bon t'ans de soure,
deur' el mar al vespre no daran color,
no me a no hancos i' em, mes tach hi ha encara
dintre del meu cor

Es cert que l'amor es molt egueta,
de res vail eudarme quan pensat' en mi,
per creurem feliç, se d'at' el v'arros,
tan d'at' que es.

Jo no veure res, m' a que a tu, ma vida,
no vengre res, eschane sa v'arros,
l'v'arros, la certa v'arros la d'ans
no t'indre arrop meu!

(Qui ho deu que l'ivern dona al cor v'arros,
secerim imatges de v'arros i mort,
sa l'amb el berrós de ma que que v'arros
s'arros de v'arros... berrós...)

GIRBAL JAUME

Badalona

“Llevant”,
revista de
Sant Feliu
de Guíxols
(1906)

15

A partir de 1966 es posen les bases de la nova premsa comarcal, que sorgirà definitivament de l'any 76 en endavant

El Maresme i el Vallès

guer (la Noguera), Berga (Berguedà) i Tàrrrega (Urgell).

Com es pot veure, llevat dels caps de comarques esmentats després, totes aquestes poblacions importants pertanyen en general a les comarques de més desenvolupament econòmic i de més publicacions. En canvi, entre el grup nombrosíssim de les que no han aconseguit bastir un model informatiu propi i de les quals n'hem comptat cent quaranta-nou a la HPC, hi figuren deu caps de comarca de la Catalunya menys desenvolupada. Es tracta de Móra d'Ebre (Ribera d'Ebre), Falset (Priorat), Gandesa (Terra Alta), Solsona (Solsonès), Cervera (la Segarra), les Borges Blanques (les Garrigues), Amposta (Montsià), Tremp (Pallars Jussà), Sort (Pallars Sobirà) i la Seu d'Urgell (Alt Urgell). Entre aquelles poblacions, aquests caps de comarca no ocupen tampoc els llocs més destacats pel que fa al nombre de publicacions.

El nombre de poblacions amb premsa pròpia a cada comarca condiciona lògicament el volum

general de la producció d'aquesta. D'aquí vénen justament les altes taxes que registren el Maresme i, sobretot, el Vallès Occidental. Pel que fa a la primera, tot i que Mataró té de per si un historial periodístic prou remarcable, el volum general queda més alt per la coincidència de tota una sèrie de viles que, sense tenir cada una un gran pes demogràfic, formen una mena de xarxa força regular que fa ben elevat el total de la comarca. Pel que fa al Vallès Occidental, hi ha la suma, en primer lloc, de dues ciutats importants com Sabadell i Terrassa i el complement, encara, d'algunes altres poblacions mitjanes que ajuden a aixecar encara més la producció de premsa comarcal. Un exemple contrari seria, en canvi, el del Baix

Camp, on la gran producció de títols de Reus no té a penes cap altre acompanyament a la resta de la comarca. Una altra singularitat a remarcar és la del Baix Ebre, comarca que, tot i sumar només un total de vint-i-tres publicacions fins al 1939, segons la HPC, figura entre les comarques on s'ha desenvolupat històricament un model informatiu complet, amb tres diaris a Tortosa, un dels quals ha cobert tot el primer terç del segle xx, primer com «El Pueblo» (1901-1931) i després com «El Poble» (1931-1936).

Un model català de periodisme popular

El model històric de la premsa comarcal catalana, descrit a les pàgines anteriors, es reproduceix substancialment en la nova època que, sense solució de continuïtat, s'obre el mateix any 1939, l'endemà mateix de la derrota militar final de la segona República davant els exèrcits franquistes. Àdhuc caldria dir que durant alguns mesos coincideixen en el temps els darrers periòdics comarcals de la República amb els primers del franquisme, a les primeres comarques conquerides. El fet mateix que, tot i el tall polític que la victòria franquista produeix, la premsa comarcal repregui aviat la seva existència i reproduceixi el mateix model territorial fa evident la solidesa d'aquest mitjà d'informació. Així, són les mateixes autoritats d'ocupació que procuren substituir els antics periòdics republicans per d'altres de propis i sovint partint d'emparar-se d'aquells. Del 1939 al 1966 hi ha una primera fase de la premsa comarcal de la dictadura en la qual es

1939-1979

La Veu de Tarragona
 ANY XIX Tarragona, dimarts 27 d'Octubre de 1939 NÚM. 1047

PREMI DE MEMORIALS: TARRAGONA: 7 PUNTOS DE VOT; TERRA D'EBRE: 7 PUNTOS DE VOT; TERRA D'ALTA: 7 PUNTOS DE VOT.

KIDAUCCI: ADMINISTRACIÓ: RAMBLA SANT JOAN, 36, BAIXES. TELEFON NÚMERO 09.

CONDICIONS: En virtut de l'acord signat pel Govern de la República amb el Govern de Franco, els premses de la República han d'abandonar el seu país i emigrar a l'estranger.

El sopar d'homenatge a Salvador Ventosa i Pina

En Santiago Valls

Salvador Ventosa i Pina, fundador de la Lliga Agrària i del Partit Agrari, va morir el 27 d'octubre de 1939. El seu funeral va tenir lloc a Tarragona el 28 d'octubre de 1939. El seu funeral va tenir lloc a Tarragona el 28 d'octubre de 1939.

JOSEP VENTOSA I MARGUÉS

Setmanari regionalista nascut el 1913

La premsa va perdre la seva hegemonia històrica en favor dels audiovisuals...

...però la premsa comarcal surt reforçada de la crisi general de la premsa escrita

basteix de nou la seva estructura territorial i material. A partir d'aquesta última data, que marca l'inici d'una certa liberalització, es posen les bases de la nova premsa comarcal, que sorgirà definitivament de l'any 1976 en endavant, un cop mort el dictador i iniciada la transició a la democràcia. Aquí, però, no hi haurà cap tall com el del 1939. La solució de continuïtat serà producte de la mateixa solució de continuïtat entre la dictadura i la democràcia, l'anomenada reforma política que, auspiciada per la monarquia, permet la reconversió democràtica dels antics dirigents franquistes, així com de l'antiga premsa comarcal franquista.

L'anàlisi del període 1939-1979 fa palès que s'ha operat alhora una reproducció i una renovació del model històric descrit, com no podria ser altrament. Es manté essencialment el model territorial i hi ha variacions qualitatives en els models informatius locals i comarcals, que aquí no podem analitzar. S'acusa, en definitiva, la pèrdua de l'hegemonia històrica de la premsa escrita a favor dels mitjans audiovisuals i la crisi d'identitat que pateix, com a conseqüència d'això. Al capdavall, la meua impressió és que la premsa comarcal surt reforçada de la crisi general de la premsa escrita a partir de les seves possibilitats d'adaptació a la nova situació.

A tall de resum d'aquest article, vegem les conclusions de la primera fase del meu estudi per a la Fundació Jaume Bofill sobre el present i el futur de la premsa comarcal catalana i que es titula justament «La premsa comarcal, un model català de periodisme popular»:

1. La premsa comarcal constitueix un model català de periodisme popular consolidat al llarg de més d'un segle i mig d'història:

a) Ofereix un model territorial descentralitzat, amb models informatius locals i comarcals que responen a diferents nivells segons les comarques, amb una sèrie de ciutats que en el nivell superior han autosatisfet històricament les seves necessitats informatives i algunes de les quals avui encara mantenen diaris propis.

b) Ofereix un model de pràctica no professional del periodisme que és una expressió directa de la realitat cultural i política de les comarques.

c) Es basa en sistemes reduïts d'organització empresarial, deguts a aquesta concepció no professional i a la poca importància proporcional dels costos de producció i distribució.

d) Ha estat històricament un factor fonamental per a la normalització de l'ús públic de la llengua catalana, que, tant en els anys de la Segona República espanyola com recentment en els de la represa democràtica, hi figura com a llengua d'ús absolutament majoritari.

2. La premsa comarcal és un model de periodisme popular profundament arrelat en la societat catalana:

a) Ha estat reconstruït del no res després de la seva total destrucció pel règim franquista al final de la guerra civil i ha reproduït amb molta coherència, tot renovant-los d'acord amb la nova realitat del país, els models consolidats històricament.

b) Té com una de les seves característiques principals la relació directa i quotidiana entre el periodista local i els seus lectors i alhora protagonistes de la informació.

c) Té, també com a característica bàsica, una gran mobilitat de redactors i col·laboradors, així com una innegable prouja no professional.

3. La premsa comarcal és un model català de periodisme popular que està sotmès actualment a una profunda transformació deguda a la revolució universal de les comunicacions, a la incidència dels mitjans audiovisuals i a la pèrdua per part de la premsa escrita de la seva condició històrica com a mitjà d'informació hegemònic:

a) Ofereix un moviment generalitzat de renovació dels seus continguts i de la seva funció a la recerca d'una ampliació de la seva influència social.

b) Ofereix l'assaig de noves fórmules empresarials com l'accionariat popular, les cooperatives de lectors i àdhuc la inversió de capital privat.

c) Ofereix una ampliació dels nivells de difusió cap a la creació plena d'un periodisme i un mercat informatiu comarcals i àdhuc intercomarcals i l'assoliment d'uns índexs mínims que comencen a marcar un contrapès notable en relació amb la premsa d'abast general. ●

A tall de conclusió